

Kitüntetéses doktoravatások az Erzsébet Tudományegyetemen (1914-1950) - 3. Lajos Iván joghallgató avatása 1929-ben

h, 2014/11/03 - 10:02 -- POPIAAB.PTE@pte.hu

Az Erzsébet Tudományegyetemen (ETE) 1914 és 1950 között összesen tizennyolc hallgatót avattak kitüntetéses (*sub auspiciis Gubernatoris* vagy *sub laurea Almae Matris*) doktorrá. A rendkívül ünnepélyes külsőségek között zajló ceremónia mind a hallgató, mind pedig az egyetem számára igen fontos megtiszteltetés volt, nemcsak az avatandó tanulmányi kiválóságát, hanem az intézmény oktatóinak munkáját is demonstrálta. Négyrészes sorozatunkban elsőként a kitüntetéses avatás [feltételeit és jelöltjeit](#) [1], majd az [ünnepély szertartásrendjét](#) [1] mutattuk be.

A Dunántúl 1929. február 16-i száma (PTE EL VIII. 101. b. 29. d. 1372-1928/29.)

III.

5. Az első kitüntetéses doktorrá avatás az Erzsébet Tudományegyetemen

Az ETE először 1929 februárjában avathatott *sub auspiciis Gubernatoris* doktort, ám az esemény nemcsak emiatt maradt emlékezetes, hanem azért is, mert a jelölt, a meggyőződéses legitimista Lajos Iván állítólag csak igen hosszas unszolásra volt hajlandó „alávetni magát” a ceremóniának. A kitüntetéses doktorrá avatásokról szóló sorozatunk harmadik részében Murányi Gábor 2006-ban megjelent Lajos Iván-monográfiája,[\[1\]](#) illetve a PTE Egyetemi Levéltárban fellelhető források segítségével próbáljuk rekonstruálni az ETE első kitüntetés doktoravatásának körülményeit.

Lajos Iván az 1930-as évek közepén (A kép forrása: hvg.hu [2])

A jelölt

Lajos Iván 1906. február 3-án született Pécsen, édesapja Lajos Ferenc, a Széchenyi István Gimnázium történelem-földrajz szakos tanára, majd igazgatója volt.[2] A pécsi Erzsébet Tudományegyetem jogi karára 1924-ben iratkozott be. A kar (illetve az egyetem) oktatói politikai-világnézeti meggyőződésének vizsgálata, s ezáltal az intézmény „szellemiségének” meghatározása mindezidáig nem képezte részletes elemzés tárgyát, erre eddig csak az 1983-ban született, de kéziratban maradt Ravasz-féle egyetemtörténet vállalkozott (a kar „légkörének” leírásában erre hivatkozik az életrajzíró Murányi is).[3] Eszerint a kar alapvetően „konzervatív” szellemiségű volt, de a jogászprofesszorok között nem egy elkötelezett legitimista is akadt,[4] köztük a Lajos Iván egyetemi pályafutásában utóbb meghatározó szerepet játszó Molnár Kálmán, a közjogi tanszék nyilvános rendes tanára, akire egy (Molnárral baráti kapcsolatban álló) egykori hallgató úgy emlékezett, hogy „fanatikus legitimista volt, és a jogászok azt mesélték róla, hogy a közjogi szigorlatokon a királyról csak így volt szabad szólni: *Őfelsége a Király.*”[5]

Lajos Iván beiratkozási lapja az 1924/25. tanév I. félévére (PTE EL VIII. 104. e. 224. köt.)

Lajos Iván politikai nézeteinek „forrásával” kapcsolatban Murányi is bizonytalan, az 1926-ban megjelenő *Ausztria-Magyarország különbéke kísérletei a világháborúban* című 22 oldalas, egyértelműen legitimista álláspontot elfoglaló dolgozatig erre utaló forrásokkal nem rendelkezünk.[6] A jogáshallgató legitimizmusa munkáiban ekkortól azonban világosan kimutatható, s ezt húzta alá 1928 tavaszán elkészített doktori értekezése is, mely *A Pragmatica Sanctio jogi érvénye* címet viselte. Az értekezés már témájában is a legitimista körök egy kedvelt közjogi fejtegetéséhez, a jogfolytonosság elvéhez nyúlt vissza, s végkövetkeztetésében is a legitimista álláspontot erősítette: elemzésében mind IV. Károly 1918 végi ún. eckartsau levelét (melyben lemondott uralkodói jogai gyakorlásáról), mind az őszirózsás forradalom trónfosztó

döntését, s hasonlóképp a IV. Károly uralkodói jogait megszüntető 1921. évi XLVII törvénycikket érvénytelennek mondta ki, ezzel – ha értekezésében egyértelműen és egyenes megfogalmazásban nem is, de – tulajdonképpen a Horthy-rendszer közjogi alapjait kérdőjelezte meg.[\[7\]](#)

A jelölés

Bár minden évben felhívták a hallgatók figyelmét a kitüntetéses avatás lehetőségére, 1927 szeptemberéig az Erzsébet Tudományegyetemen nem akadt olyan jelentkező, akit az egyetem felterjesztett volna, s az ekkor javasolt joghallgató sem felelt meg végül a feltételeknek (ezzel egyébként az Egyetemi Tanács is tisztában volt, de igyekezett „kiskaput” keresni).[\[8\]](#) 1928. április végén a pályázati hirdetményt ismét kifüggesztették a karokon, de nemcsak a hallgatók jelentkezését várták, a kari tanácsok saját kezdeményezés alapján is javaslatot tehettek. Bár Lajos Iván kérvénye nem található a levéltári iratok között, az ügyet elsőként tárgyaló, 1928. június 21-i jogi kari tanácsülésen, az előterjesztő Molnár Kálmán előadásából egyértelműen kiderült, hogy Lajos Iván maga kérvényezte kitüntetéses doktorrá avatását.[\[9\]](#) A kar tanácsa úgy ítélte meg, hogy a jelölt vonatkozó szabályzatnak teljes mértékben megfelel, így indítványozták az Egyetemi Tanácsnak, hogy tegyen javaslatot a minisztériumnak a kitüntetéses avatásra: *„Ez alkalommal indokolt volna arra hivatkozni, – javasolta az előterjesztő Molnár – hogy bár egyetemünkön minden évben megengedett volna egy doktornak sub auspiciis gubernatoris avatása, a pécsi egyetemen ilyen felavatás még soha nem fordult elő.”*[\[10\]](#)

Lajos Iván mellszobra a Pécsi Akadémiai Bizottság székházának kertjében, Firnigel Tibor alkotása (a kép forrása: [Múlt-kor](#) [\[3\]](#))

Lajos Iván ekkor még nem védte meg disszertációját, melynek eredménye ugyan hivatalosan nem tartozott a [kitüntetés feltételei](#) [\[4\]](#) közé, egy gyengébb értékelés azonban „szépséghibának” tűnhetett fel, ám nemcsak a jogi karnak, hanem az Egyetemi Tanácsnak sem voltak kétségei a joghallgató kiválóságával kapcsolatban, így az előterjesztést a doktori védés előtt egy nappal elfogadták és felterjesztették a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz (VKM): *„Lajos Iván a középiskolai osztályvizsgákat és az érettségi vizsgálatot tiszta jeles eredménnyel, majd pedig mindhárom alapvizsgáját és a két államtudományi szigorlatot kitüntetéssel állotta ki. Folyamodó (...) leckeönyvének tanúsága szerint egész tanulmányi ideje alatt példás szorgalmat és előmenetelt tanúsított, s jog- és államtudományi kar jelentése szerint erkölcsi szempontból teljesen kifogástalan s e tekintetben példaképül állítható az egyetemi hallgatók elé.”*[\[11\]](#) Mivel a bírálók – Faluhelyi Ferenc és Molnár Kálmán – Lajos Iván dolgozatát dicsérettel fogadták el, Lajos egy nappal később megszerezte államtudományi doktorátusát.[\[12\]](#)

A VKM július végén kiegészítő (többek között a doktori értekezés témájára és minősítésére vonatkozó) információkat kért a jogi kartól, mely augusztus 7-i levelében bejelentette, hogy Lajos Iván *A Pragmatica Sanctio jogérvénye* címmel készítette el dolgozatát, melyet mindkét bíráló dicsérettel fogadott el: *„Az egyik bíráló kiemelve a munkának kiválóságát annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy a munka értékes irodalmi munkásságnak bevezetője, a másik pedig a dolgozat logikus okfejtését[,] kitűnő előadási módját[,] tiszta, világos szerkezetét és tudományosan megalapozott felépítését dicséri.”*[\[13\]](#)

Az avatás előkészítése

Horthy Miklós október 11-én hagyta jóvá Lajos Iván kitüntetéses doktorrá avatását, melyről hivatalos értesítést november 7-én érkezett Pécsre.[\[14\]](#) Az ügyintézés hossza nem feltétlenül tekinthető

szokatlanak: egyrészt az egyetemek még a tanév elején is felterjeszthették kérelmeiket a minisztériumnak, s a jóváhagyás procedúrája általában két-három hónapig is elhúzódott (ezt Lajos esetében a nyári szünet, és a védés eredményének hiánya is elodázta).

Imre József rektor november 12-én tájékoztatta Lajos Ivánt, hogy az avatás időpontját a kormányzó által kijelölt képviselővel (Klebsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszterrel) egyeztetve később fogja kijelölni. Mivel a szertartás szabályzata szerint a jelöltnek az avatáson saját tudományágából szabadon választott témából, a kar által elfogadott ún. felavató értekezést (dissertatio inauguralis) kellett előadnia, a rektor egyben felkérte Lajost, hogy a már elfogadott doktori értekezésének összefoglaló kivonatát „*betekintés végett*” küldje meg a jogi karnak.^[15] A rektor közben időpont-egyeztetésbe kezdett a VKM-mel, s kiderült, a miniszter decemberben nem ér rá, de képviselőjeként Petri Pál államtitkárt küldi a december 19-re javasolt avatásra. A rektor mindössze a december 12-i rendkívüli ülésen tudta értesíteni az Egyetemi Tanácsot a kitűzött időpontról, de úgy vélte, hogy az időpont túlságosan közeli, s nem lehet megfelelően előkészíteni az ünnepséget. A kitüntetéses avatás ugyanis meglehetősen [szigorú szertartásrendben](#) [1] zajlott, arra rendszerint a régió és az ország számos prominensét is meghívták, ezért a Tanács az avatás időpontját januárra halasztotta.^[16] A januári időpont a félév zárása miatt nem volt praktikus, ráadásul ekkor az egyetemi hallgatók nagy része, akik számára a kitüntetéses avatás példát is statuált volna, nem tartózkodott az egyetem székhelyén.

(PTE EL VIII. 101. b. 29. d. 1372-1928/29.)

A VKM-mel való további egyeztetés után végül az avatást 1929. február 15-én délelőtt 11 órára tűzték ki, s a nap – a hallgatóság nagyszámú részvétele érdekében – egyetemi szünnap lett.^[17] A február 5-i döntés azonban itt sem hagyott túl sok időt a szervezésre. Két nappal később értesítették Lajos Ivánt is, s a jogi kari dékán arra is felhívta a figyelmét, hogy az avatás előtt egy nappal korábban jelentkezzen nála, „*hogy az esetre, ha ez ügyben még valami megbeszélni való volna, idejében megbeszélhessem.*”^[18]

A jelölt „vonakodása”

Milyen jelek utalhattak arra, hogy Lajos Iván mégsem kívánta átvenni a rangos kitüntetést? Murányi Gábor életrajza a feltételezés eredetét nem említi, szűkszavúan az egyetemi „legendáriumra” hivatkozik.^[19] Más források [Rajczi Pétert](#) [5], az Erzsébet Tudományegyetem egykori joghallgatóját, a pécsi hely- és egyetemtörténet ismert kutatójának elbeszéléseit nevezik meg forrásként, melyek szerint Lajos meggyőződéses legitimizmusából fakadóan „*a [jogi] Kar akkori vezetői és mások nem csekély erőfeszítéssel érthették csak el, hogy Lajos Iván a kormányzógyűrűt látványosan nem utasította vissza.*”^[20]

Az avatás előkészítésének elhúzódását Murányi Gábor azzal a feltételezéssel hozta összefüggésbe, miszerint „*Lajos Iván nem volt hajlandó felesküdni az államfői hatalomban a királyt – (...) szerinte törvénytelenül helyettesítő – kormányzóra.*”^[21] Ugyanis, ahogy sorozatunk korábbi részében már említettük, a kitüntetéses avatás elnevezése *promotio sub auspiciis Regis*-ről 1922-től államforma megváltozásával „átmenetileg” *promotio sub auspiciis Gubernatoris*-ra változott. Az elnevezés megváltoztatásával azonban ETE Tanácsa nem értett egyet, mondván a kormányzó a gyűrű adományozásával „*lényegesen súlyosabb jelentőségű közjogi funkciókat végez, mint a magyar király helyettese.*” Így az átnevezést „*közjogilag sérelmes*”-nek ítélte, s az eredeti avatási szabályzat és elnevezés fenntartását javasolta, ám a minisztérium végül a változtatás mellett döntött.^[22]

Imre József, az 1928/28. tanév rektora (a kép forrása: [link](#) [6])

A töredékes források alapján Murányi Gábor az avatás elhúzódsának indoklására több lehetőséget is felvázolt. Egyrészt elképzelhetőnek tartja, hogy az avatás mindössze az időpont-egyeztetés miatt toldott februárra, vagy éppen amiatt, hogy Lajos Iván 1928 őszétől a Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként a bécsi egyetemen hallgatott jogot, ahonnan csak az első félévet követően utazott haza.[\[23\]](#) Egy 1929. március 6-án kelt levélre hivatkozva azonban úgy véli, lehetséges, hogy nem magával esküvel, hanem az avatáson felolvasandó ún. felavató értekezéssel akadt probléma.[\[24\]](#) A Lajos Iván hagyatékában fennmaradt eredeti, iktatás nélküli levélben ugyanis Imre József rektor (már az avatást követően) a következőkről számolt be Klebelsberg Kunonak: *„Hivatalom átvétele után, mikor a Kormányzó Úr magas elhatározásáról szóló leirat leérkezett, az iratok áttanulmányozása közben aggodalmasnak tartottam a nyilvánvalóan aktuális politikai kérdésekhez közel álló s azokat esetleg érintő tárgyat, ezért érintkezésbe léptem a jogi kar dékánjával [ti. Schaurek Rafaellel], a bíráló szaktanárral, sőt magával a doktorjelölttel is, őt utasítva, hogy a felolvasandó kivonatot végleges formájában még egyszer mutassa be a bíráló uraknak. Ennek megtörténte után azt a határozott kijelentést kaptam, hogy a felolvasandó kivonatban semmi kifogásolható, kényesebb politikai kérdéseket érintő részlet nincs s hogy annak okfejtése szigorúan tudományos.*

Nagyméltóságod levelének birtokában intézkedtem aziránt, hogy a dékán urak hívják fel a doktori értekezéseket elbíráló professzorok figyelmét erre a szempontra. A felolvasott kivonat nagyobb részében történelmi argumentumokat sorakoztatott fel s nem foglalkozott a legutolsó évek eseményeivel, ezért nem is volt, legalább tudomásom szerint, különösebb visszhangja a hallgatóság részéről utólag sem.[\[25\]](#)

Schaurek Rafael, a jogi kar 1928/29. tanévi dékánja (a kép forrása: [link](#) [7])

Sem a Lajos Iván hagyatékában fellelt eredeti, iktatás nélküli levél másolata, sem előzményei nem találhatóak a Rektori Hivatal iratai között. A Levéltárban őrzött iratokból annyi derül ki, hogy a rektor november 12-én értesítette a jogi kart a pozitív döntésről, egyben felkérte a kart, hogy szólítsa fel Lajos Ivánt a már elfogadott doktori értekezéséből kivonat elkészítésére és azt *„betekintés végett”* mutassa be a jogi karnak is.[\[26\]](#) A jogi kar november 16-án kelt levelében értesítette Lajost a kitüntetéses doktorrá avatás engedélyezéséről, s felszólította, hogy mielőbb készítse el az összefoglalást, bemutatási kötelezettségről azonban nem rendelkezett.[\[27\]](#) Néhány nappal később a rektori felszólítást tartalmazó irat belívére a következő feljegyzés került: *„a dékáni hivatal értesítése szerint a kar a rövid úton közölt rektori kívánságnak vonakodik eleget tenni”,* ezért a rektor újabb átiratot küldött a karnak. Az újabb levél szövege azonban nem segít elosztatni kérdéseket, abban ugyanis szó sem esik az értekezés összefoglalásának bemutatásáról, a rektor a doktori oklevél szövegének sürgős megállapítására és bemutatására szólította fel a kart, melynek a kar december

10-én eleget is tett.^[28] Így pontosan nem is állapítható meg, milyen „rectori kívánalmat” vonakodott a kar teljesíteni. Ezt a háromsoros lapszéli feljegyzést leszámítva sem a Rektori Hivatal, sem pedig a jogi kar Dékáni Hivatalának iratanyagából – mindeztidáig – nem került elő olyan forrás, amely Lajos Iván avatásával kapcsolatban bármilyen zavarra vagy nehézségre utalna, ugyanakkor a hagyatékából előkerült Imre József-levél világosan utal arra, hogy nemcsak a rektornak, hanem Klebelsbergnek is voltak bizonyos fenntartásai az avatás lefolyásával kapcsolatban.

Az avatás

A doktori avatásról szóló hivatalos beszámolók azonban egy zavartalan és emelkedett hangulatú ünnepséget írnak le. Az 1929. február 15-én, nagyszámú közönség előtt megtartott doktori felavatáson a kormányzót Petri Pál vallás- és közoktatásügyi államtitkár képviselte, az ünnepélyen Magyary Zoltán miniszteri tanácsos, Virág Ferenc püspök, Nendtvich Andor polgármester, Fischer Béla alispán és számos prominens megyei, városi és egyházi személy is megjelent.

A Dunántúl 1929. február 16-i száma (PTE EL VIII. 101. b. 29. d. 1372-1928/29.)

Az avatás a talárba öltözött egyetemi tanácsstagok bevonulásával kezdődött. A megjelentek, illetve a felavatandó köszöntése után a jogi kari dékán, Schaurek Rafael olvasta fel előterjesztését: *„Lajos Iván középiskolai tanulmányait nemcsak általában jeles eredménnyel végezte, hanem úgy, hogy minden évváró bizonyítványa és érettségi bizonyítványa kivétel nélkül tiszta jeles. Érettségi vizsgálatának letétele után a m. kir. Erzsébet tudományegyetem jog- és államtudományi karára iratkozott be, s mind a nyolcz félévet itt hallgatta. Indexét valamennyi félévben a legelismertőbb szorgalmi és kollokviumi érdemjegyek ékesítik. Mind a három alapvizsgáját kitüntetéssel tette le. Tanulmányai folyamán igen eredményesen dolgozott különösen a közjogi, nemzetközi jogi és a magyar magánjogi szemináriumba[n]. Több dolgozatot írt, ezek közül az »Ausztia Magyarország különbéke kísérletei a világháborúban« című dolgozata a nemzetközi jogi intézet kiadványai között nyomtatásban is megjelent. Az egyetemi ifjúságnak 1926-ban tartott szónoki versenyén az első díjat nyerte. Bírja a német és francia nyelvet. Kiváló szorgalmáért és előmeneteléért a köztisztviselői ösztöndíjat is elnyerte.*

Jogi féléveinek bevégeztével mind a két államtudományi szigorlaton egyhangú kitüntetéssel nyert képesítést. (...) A jog- és államtudományi kar méltányolva azt a kiváló tehetséget, szorgalmat, tudományos elmélyedést, éles judiciumot, odaadó munkaszeretetet, nemkülönben erkölcsileg kifogástalan, szerény, rokonszenves egyéniséget, amely Lajos Iván személyében szerencsésen egyesül, s amely miatt méltán példaképpül állítható az egyetemi hallgatóság elé”, előterjesztést tett az Egyetemi Tanácsnak sub auspiciis Gubernatoris doktorrá avatása érdekében.^[29]

Lajos Iván mellszobra a Pécsi Akadémiai Bizottság székházának kertjében, Firnigel Tibor alkotása (a kép forrása: [Köztérkép](#) [8])

A kérvényezés folyamatának további ismertetését követően, a rektor ünnepélyesen felkérte a prorektort és a jogi kari dékánt, hogy értesítsék a kormányzó képviselőjét, aki csak ezt követően érkezett meg a terembe. A rektori üdvözlésre Petri így válaszolt: *„Őszinte örömmel jöttem ide (...) nemcsak a magas kiküldőm iránti hódolattól vezettetve, hanem azért is, mert a pécsi egyetemhez oly sok barátság fűz, hogy mindig együtt örülök a pécsiek örömeivel. Az egyetemi professzorok működésének tárgya egyfelől a tudományokban való elmélyedés, másfelől pedig a fiatal tehetségek felkeresése és kutatása. A mai ünnep azt bizonyítja, hogy a pécsi egyetem tanári mindkét hivatásukat átérzik.”*

A rektor ezután felkérte Lajos Ivánt, hogy olvassa fel *A Pragmatica Sanctio jogi érvénye* című értekezését. Az összefoglaló, mely 1929. február 24-én a *Nemzeti Újságban* is megjelent, valóban nem tartalmazott explicit politikai utalást, ám Lajos Iván nem mulasztott el rámutatni a kérdés aktualitására: *„Az összeomlás utáni idők hangulatában bukkant fel az a közjogi felfogás – kezdte előadását –, mely szerint a magyar trónöröklési jogot szabályozó 1723:I., II. és III. t.c.-ek a bennük feltételképpen megállapított kölcsönös s együttes birtoklás lehetetlenné válása s a Monarchiának a békeszerződések életbelépése által perfektuálódott felbomlása következtében elvesztették volna jogi érvényüket.”* [\[30\]](#)

A Nemzeti Újság 1929. február 24-i száma (PTE EL VIII. 101. b. 29. d. 1372-1928/29.)

A felolvasás után Lajos Iván hivatalosan is előterjesztette kérelmét: *„A Jog- és államtudományi kar engem mindazokból a tudományokból, amelyeknek ismeretét a törvény a felavatandóktól megköveteli, szigorú vizsgálat alá vetvén és doktori értekezésemet elfogadván, úgy az egyetem hatóságainak határozata, mint az imént felolvasott magas elhatározás alapján érdemesnek találtattam arra, hogy a Kormányzó Úr Ő Főméltóságának magas pártfogása alatt avattassam fel az*

államtudományok doktorává. Ezért esedezem, méltóztassanak engem az államtudományok doktorává avatni.”[\[31\]](#)

A doktorrá avatást követően Lajosnak Petri Pál, a kormányzói képviselője átnyújtotta a doktori gyűrűt: „Kedves fiatal Barátom! Valahányszor mi a Kormányzó Úr különös kitüntetése mellett avatunk valakit doktorrá, ez mindig nemcsak az egyetemnek az ünnepe, hanem ünnepe az egész országnak is. Ünnepe az egész országnak, mert amikor egy-egy újabb kiváló fiatalembert bocsátunk ki az életbe, ezzel a magyar faj kultúrképességéről és értékességéről teszünk az egész világ előtt tanúbizonyságot. (...) A pécsi egyetem egész eddigi működése alatt annak a gondolatnak felcsillanását is érezni vélem, hogy a pécsi egyetem a legújabb, egyben a legrégebb egyetem is. Legújabb azért, mert pozsonyi működését is tekintve alig több, mint 10 éves fennállásra tekinthet vissza, de a legrégebb egyetem is, mert Pécssett Nagy Lajos 1367-ben alapított egyetemet. Ennek az egyetemnek tradíció kell, hogy visszamenjenek erre az időre, erre a korra. Az, hogy az egyetem a legújabb, arra kötelezi az egyetem professzori karát, hogy az új modern tudomány és kutatás minden eszközével felszerelve a legmodernebb methodusok szerint igyekezzék bűvárokodásra, újabb és újabb tudományos dolgoknak napfényre hozására. Viszont az, hogy egyszersmind a legrégebb egyetem, arra kötelezi, hogy azokat az ősi tradíciókat őrizze, ápolja és fejlessze, hogy mindig azon ősi magyar gondolat jegyében működjenek, amelyek jegyében annakidején Nagy Lajos királyunk megalapította, tehát ősi magyar lélekkel, a modern kutatás szellemével kell dolgoznia az egyetem tanári karának. (...) Ez a mai ünnep ünnepe a tanári karnak is, (...) de elsősorban a maga ünnepe fiatal Barátom, mert ennél szebb kitüntetést Ön számára az élet nem hozhat soha.”

Az Erzsébet Tudományegyetem 1930. szeptember 17-i tanévnyitó ünnepélye a díszteremben, háttérben a pécsi egyetem 1367-es alapítását ábrázoló freskó (Fotó: Fodor, forrás: [a PTE Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény képgyűjteménye](#) [9])

„Lehetnek eredményei sokszor a játszi véletlen vagy a sors kegye folytán, de a mai kitüntetés olyan, amelyet tisztán az Ön tehetségének és szorgalmának köszönhet. (...) Én a Kormányzó Úr Ő Főméltóságának megbízása folytán vasgyűrűt nyújtok át Önnek. Ez a vasgyűrű jelképezi azt a szomorú vaskorszakot, amelyben élünk, de visszaemlékeztet egy elmúlt időre is. Spártában valamikor az értékeket nem arannyal, hanem vassal mérték. És ez jelenti most is azt, hogy ebben a korban egyrészt minden fényűzést, pompát és díszet távol kell magunktól tartanunk, de jelképezi másrészt az is, hogy spártai akarattal, spártai elszántsággal és – amit talán legelőször kellett volna mondanom – spártai kitartással kell küzdenünk Hazánk jobb jövőjének; különösen a magyar tudományosság előbbre vitel érdekében. Ez a vasgyűrű egyszersmind olyan eljegyzési gyűrű, amely eljegyzzi Önt a magyar Haza, a magyar tudományossággal és a pécsi Erzsébet tudományegyetemmel (...). Legyen ez a gyűrű olyan, mint a mágneses vas, amely Önt állandóan abba az irányba fordítja, amely ennek az egyetemnek is kell, hogy mottója legyen: ősi magyar lélekkel a modern tudományosság érdekében dolgozva, küzdve előretörni. (...) Isten tartsa meg Önt hozzátartozóinak, rokonainak örömeire és a pécsi Erzsébet tudományegyetem dicsőségére. Ezen szavakkal adom át Önnek a gyűrűt és kérem Önre Isten áldását”.[\[32\]](#)

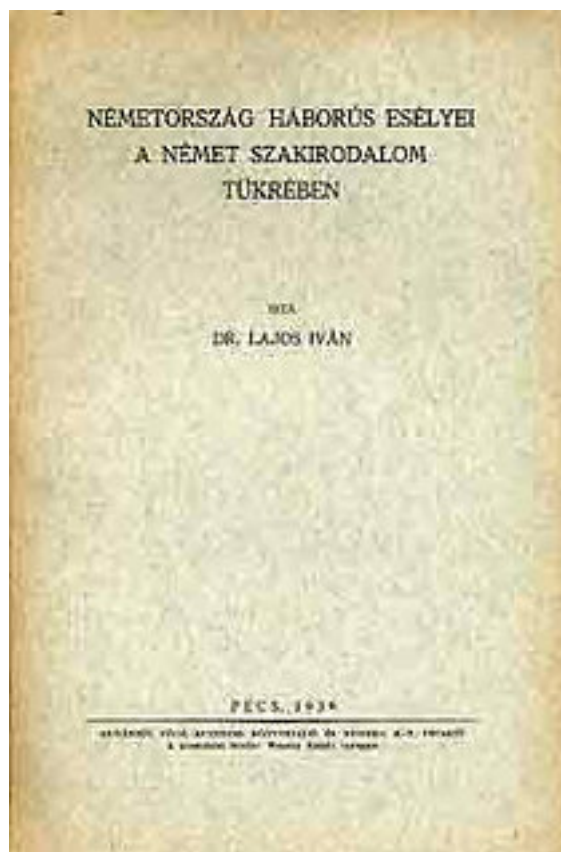
Ezután a frissen felavatott doktor, Lajos Iván köszönetnyilvánítása következett: „Mély hódolattal hajlok meg Méltóságod, mint a Kormányzó Úr Ő Főméltósága magas személyének képviselője előtt, örök hálával köszönve meg Uramnak és Kormányzómnak kegyelmét, mellyel engem kitüntetésre méltóztatott. Alázattal kérem Méltóságodat, hogy a Kormányzó Úr Ő Főméltóságának, a hazának, a tudománynak és az egyetemnek hűségfogadásomat Ő Főméltósága magas tudomására juttatni szíveskedjék.” Ezt követően rektori köszöntés következett, majd az ünnepi avatást bezárták. A vonakodás ellenére tehát Lajos Iván a szertartásrendet pontról-pontra betartva avattatott kitüntetéses doktorrá, sőt az ünnepi események ekkor még nem is zárultak le: délben a tanácsülésre meghívott prominensek jelenlétében a Széchenyi-étteremben tartottak díszebédet a felavatott doktor tiszteletére.[\[33\]](#)

Az egykori Széchenyi Mozdó moziból kialakított Széchenyi Étterem beltere (Forrás: [Hetedhéthatár](#) [10])

Lajos Iván pályafutása

Az Erzsébet Tudományegyetem első kitüntetéses doktora 1939-ben országos (sőt nemzetközi) ismertségre tett szert.^[34] Az év júniusában jelent meg ugyanis az ekkor a pécsi tankerületi főigazgatóság tanügyi fogalmazójaként dolgozó Lajos Iván *Németország háborús esélyei a német szakirodalom tükrében* című, alig százoldalas kiadványa. A kötet borítója alapján hamarosan csak *Szürke* könyvként emlegetett mű – Murányi Gábor megfogalmazásában – „*sajátos keveréke a politikai pamfletnek, a tudományos-történeti elemzésnek és a váteszi szerepet vállaló röpiratnak*”,^[35] melyben Lajos Iván az első világháború következményeinek, valamint a küszöbön álló háború körülményeinek elemzésével annak az egyértelmű véleményének adott hangot, hogy ha Németország kirobbantja a háborút, el is fogja veszíteni. Ezért óva intette a magyar társadalmat, hogy egy bukásra ítélt birodalom oldalán, a trianoni reményektől kábultan sodródjon bele a küszöbön álló háborúba.

Lajos megpróbált rávilágítani, hogy a villámháború, a Blitzkrieg sikere elképzelhetetlen, s úgy vélte, egy elhúzódó háborúban elkerülhetetlen, hogy a német agresszió egységfrontba kovácsolja Nagy-Britanniát, Franciaországot és a Szovjetuniót, sőt a tartózkodó USA-t, melynek belépése egyértelműen el fogja dönteni az erőviszonyokat.[\[36\]](#) Lajos Iván munkája a nemcsak a magyar szélsőjobboldalon, de a kormánypárton belül is vehemens kritikát váltott ki. A *Szürke könyv*et Teleki Pál miniszterelnök egy hónappal később a nyomásnak engedve betiltotta (ekkorra már közel hatvanezer példányban terjedt el), s Lajos Iván ellen – soha be nem fejezett – büntetőeljárás indult. A mű terjedését azonban nem lehetett megállítani, 1939-40 folyamán kilenc országban, hét nyelven nagy példányszámban adták ki, mely utóbb terhes ismertséget hozott szerzőjének: Lajost 1944 márciusában a Gestapo a legelső között vette őrizetbe és hurcolta el Mauthausenbe.[\[37\]](#)

Lajos Iván egyéves rabság után tért haza, s a megváltozott politikai kurzus eleinte kegyeibe fogadta: a kultuszminisztériumnál helyezkedett el és folytatta tudományos munkáját is. A Külügyminisztérium titkos iratanyagát tanulmányozta, majd megírta a végül nyomdában maradt *Az első válaszut* című munkáját (melyben annak a véleményének adott hangot, hogy Magyarországnak 1920-21-ben reális lehetősége volt, hogy francia támogatással és a Habsburg-dinasztia közreműködésével létrehozott új államszövetség tagjaként elkerülje a Németországnak való kiszolgáltatottságot), illetve a *Magyarország felelőssége a második világháborúban* című művet, mely a békeszerződés előkészítésének folyamatában a mozgástér-hiányos magyar külpolitika mentegetésével igyekezett csökkenteni a magyar háborús felelősséget.[\[38\]](#)

A *Szürke könyv* németellenessége ellenére legitimista nézetei, illetve a második világháborús kormányok kényszerpályás külpolitikájáról vallott nézetei miatt Lajos persona non grata lett a kommunisták számára is: a szovjet hatóságok 1946. június 17-én letartóztatták. Elhurcolását követően családja semmilyen információval nem rendelkezett hollétéről, mindössze 1998-ban kapták kézhez az Orosz Föderáció Legfőbb Ügyészségének Katonai Főügyészsége által kiállított formanyomtatvány-igazolást, mely Lajos Iván rehabilitációjáról tudósított. Az okmány szerint az Erzsébet Tudományegyetem első kitüntetéses doktora, a már-már váteszi *Szürke könyv* országosan ismert, elkötelezett, nézeteihez makacsul ragaszkodó szerzője 1949. szeptember 10-én tüdőbajban hunyt el a Szovjetunió Kazah tagköztársaságában, a karagandai büntetőtáborban.[\[39\]](#)

Murányi Gábor Lajos Iván-életrajzának borítója, rajta az 1940-es évek második feléből származó rabosító fényképpel

*

A kitüntetéses doktoravatásokról szóló blogsorozatunk befejező részében a király-, illetve kormányzógyűrés kitüntetések rendszerének 1945 utáni átalakítását, a *Sub Laurea Almae Matris* és a *Sub auspiciis Rei publicae popularis*-avatások történetét mutatjuk be az Erzsébet Tudományegyetem avatásain és avatottjain keresztül.

A levéltári forrásokról készült fotókat Ruprech Judit készítette.

Polyák Petra

[1] Murányi Gábor: *Egy epizodista főszerepe. Lajos Iván történész élete és halála*. Noran, 2006., a továbbiakban: Murányi 2006. A műről született recenziók: Révész Sándor: Tényelhárítás, hőselhárítás. *Beszélő* 2006/9. Elérhető az interneten: [link](#) [11], [2014.08.25.], a továbbiakban Révész 2006. Nemcsak Murányi életrajzát, hanem Lajos Iván munkásságát is recenzálja: Pritz Pál: Lajos Iván élete és halála. *Múltunk* 2007/3. 276-284. Elérhető az interneten: [link](#) [12] [2014.08.24.], a továbbiakban: Pritz 2007. Rainer M. János: Szürke zóna, szűrt fény. *Mozgó Világ* 2006. július. Elérhető az interneten: [link](#) [13], [2014.08.25.], a továbbiakban Rainer 2006. A téma szempontjából alapműnek tekinthető Murányi-féle életrajz kapcsán megjegyzendő, hogy Lajos Iván történészi „besorolása” vitatott. Pritz Pál úgy fogalmaz, hogy nem azért elvitatható a minősítése, mert Lajos „az egyetemen jogász képzettséget szerzett, hanem főleg azért, mert írásaiban lépten-nyomon legitimista elkötelezettségének jegyében torzítja a múltat, munkáiban számos esetben vét a szakma szabályai ellen, írásainak forrásbázisa megengedhetetlenül szelektív.” Pritz 2007. 276. (Pritz véleményét nyomatékosabban is megismétli 2011-ben megjelent tanulmánykötetében. Pritz Pál: Lajos Iván és a magyar külpolitikai gondolkodás. In: Pritz Pál: *Az objektivitás mítosza?* Budapest, 2011. 109-122.) Révész Sándor úgy véli, Lajos Iván „agitatív történetírást művelt. Munkáinak elsődleges célja nem a múlt leírása, hanem a jövő befolyásolása, ezért anyagának válogatásában és elrendezésében a jövőre irányuló argumentáció az elsődleges szempont. Ettől még persze azt írja, amit történelmileg is igaznak gondol, és amellett érvel, amiről őt a történelem meggyőzte, csak éppen a meggyőződés továbbadását és nem a múlt leírását tekintette hivatásának.” Révész 2006. Rainer M. János viszont nyitva hagyja a „besorolás” kérdését, mondván, Lajos Iván könyveket, történelmi értekezéseket írt, „de természetesen a céh nem tekintette történésznek, és az utókorak sincs erre különösebb oka. Murányi Gábor ugyan könyve alcímében nevezi annak, de gyanítom, csupán az egyszerűség kedvéért. A politizáló értelmiségi, politikai közíró kifejezések körülményesek, mára egészen mást jelentenek (ha egyáltalán...)” – és túlzás is

annak nevezni valakit, akinek életében meglehetősen kevés írása jelent meg, ráadásul azok, a Szürke könyvet leszámítva kevés figyelmet keltettek.” Rainer 2006.

[2] Az életrajzi adatokat Murányi Gábor kötete alapján ismertetjük. Lajos Iván a család második gyermeke volt, bátyja, Lajos László (1904-1975) szülész-nőgyógyász 1941-ben az Erzsébet Tudományegyetemen magántanári képesítést, majd 1946-ban egyetemi nyilvános rendes tanári kinevezést nyert. 1947 és 1949 között az orvosi kar dékánja, 1946-tól haláláig a szülészeti klinika igazgatójaként működött. Murányi 2006. 19.

[3] Ravasz János: *Pécsi Tudományegyetem: 1923-1950*. IV. kötet. [Gépirat] Pécs, 1983. 428., a továbbiakban: Ravasz 1983. Vö. Béli Gábor: Epizódok a pécsi jogi Kar történetéből a II. világháború után. In: Nagy Ferencné (szerk.): *Per aspera ad astra: Megemlékezés a honfoglalás 1100. és az Erzsébet Tudományegyetem Pécsre költözésének 75. évfordulójáról*. Pécs, 1997. 67-70.

[4] Ravasz 1983. 428.; Murányi 2006. 20.

[5] Kozma Antal: *Bízva és remélve*. Kortárs Kiadó, 1999. 15-16. Kozma Antal visszaemlékezéseiből további részletek olvashatók egy korábbi [blogposztunkban](#) [14].

[6] Murányi 2006. 21. A dolgozat a Faluhelyi Ferenc által irányított Nemzetközi Jogi Intézet kiadványsorozatának első darabja volt. Uo.

[7] A kérdésről bővebben ld. Békés Márton: Legitimista politikai szótár. *Rubicon* 2009/1-2. Elérhető az interneten: [link](#) [15], [2014.08.25.]

[8] PTE EL VIII. 101. a. ETE 1927/28. tanévi I. rendes tanácsulése, 1927. szept. 21., 28. pont.

[9] PTE EL VIII. 104. a. ETE Jog- és Államtudományi Kar (JÁK) 1927/28. tanévi X. rendes tanácsulése, 1928. jún. 21. 43. pont.

[10] Uo.

[11] PTE EL VIII. 101. a. ETE 1927/28. tanévi X. rendes tanácsulése, 1928. jún. 27., 19. pont; PTE EL VIII. 101. b. 219. d. 2776-1927/28. Lajos Iván államtudományi doktorjelöltnek sub auspiciis Gubernatoris doktorrá avatása tb javaslat.

[12] Murányi 2006. 22-23.

[13] PTE EL VIII. 104. b. 45. d. 829/1927-28. Lajos Iván doktori értekezése tban. leirat VKM-től; 833/1927-28. Lajos Iván jogszigorló értekezésének elbírálása tban. felterjesztés VKMnek.

[14] PTE EL VIII. 101. b. 29. d. 784-1928/29. Lajos Iván végzett joghallgatónak sub auspiciis Gubernatoris államtudományok doktorává avathatása tb. leirat.

[15] Uo.

[16] PTE EL VIII. 101. a. ETE 1928/29. tanévi I. rendkívüli tanácsulése, 1928. dec. 12., 2. pont.

[17] PTE EL VIII. 101. b. 29. d. 1372-1928/29. Lajos Ivánnak sub auspiciis Gubernatoris államtudományi doktorrá avatása tb előterjesztés.

[18] PTE EL VIII. 104. b. 45. d. 213-1928/29. Lajos Iván „sub auspiciis gubernatoris” doktorrá avatása tban.

[19] Murányi 2006. 23.

[20] Hegedüs Krisztina Lídia: Összehasonlító jogi kultúrák. *Jura* 2002/1. Elérhető az interneten: [link](#) [16] [2014.08.25.]

[21] Murányi 2006. 23.

[22] PTE EL VIII. 101. a. ETE 1921/22. tanévi VIII. rendes tanácsulése, 1922. április 26., 14. pont.

[23] Murányi 2006. 24.

[24] Murányi Gábor ezt párhuzamba állítja Lajos Iván életének egy hasonló epizódjával (a két eseményt is felölölő fejezet épp a *Hűségeskü-dilemmák* címet viseli). Lajost ugyanis 1934-ben az egyetemi könyvtár foglalkoztatott diplomásává nevezték ki, hivatalba lépése előtt azonban köteles volt fogadalmat tenni, miszerint „*Én ... ünnepélyesen fogadom, hogy Magyarországhoz, annak alkotmányához és Magyarország Kormányzójához hű leszek...*”. Lajos azonban – nem tudni, hogy az eskü, vagy esetleg amiatt, mert a pécsi egyetemi könyvtár egykori, s az OSZK frissen kinevezett igazgatója, Fitz József révén budapesti állást remélt – halasztani próbálta az eskü letételét (s ezzel az állás elfogadását). Murányi 2006. 46-47.

[25] Idézi Murányi 2006. 24. Murányi is mindössze találgatásokba bocsátkozik a tekintetben, hogy miképp kerülhetett a levél Lajos Ivánhoz. Véleménye szerint talán 1945 után kaphatta meg egy kultuszminisztériumi kollégájától, esetleg kutatásai során ő maga bukkanhatott rá. Uo.

[26] PTE EL VIII. 101. b. 29. d. 784-1928/29. Lajos Iván végzett joghallgatónak sub auspiciis Gubernatoris államtudományok doktorává avathatása tb. leirat.

[27] PTE EL VIII. 104. b. 45. d. 213-1928/29. Lajos Iván „sub auspiciis gubernatoris” doktorrá avatása tban.

[28] PTE EL VIII. 101. b. 29. d. 784-1928/29. Lajos Iván végzett joghallgatónak sub auspiciis Gubernatoris államtudományok doktorává avatása tb. leirat.

[29] PTE EL VIII. 101. b. 29. d. 1372-1928/29. Lajos Ivánnak sub auspiciis Gubernatoris államtudományi doktorrá avatása tb előterjesztés.

[30] Uo.

[31] Uo.

[32] Uo.

[33] Az első sub auspiciis gubernatoris doktorráavatás a pécsi egyetemen. *Dunántúl* 1929. február 16. 3-4.

[34] Lajos Iván kitüntetéses doktorrá avatása után kapcsolatai nem szakadtak meg az Erzsébet Tudományegyetemmel, s kutatásaink során több olyan forrás is előkerült, melyek további adalékokkal szolgálhatnak életének 1929 és 1934 közti - Murányi-féle életrajzban csak röviden érintett - időszakára. Ezeket egy későbbi blogposztban mutatjuk be.

[35] Murányi Gábor: Elhurcolva és elhurcolva. Lajos Iván proféciaja 1939-ben. *Múlt-kor* 2010. Tél, összefoglalója elérhető az interneten: link, [2014.08.26.]

[36] Murányi 2006. 8-9., 59-86.

[37] Murányi 2006. 116-131.

[38] Murányi 2006. 133-160.

[39] Murányi 2006. 166-167.

Forrás webcím:<https://leveltar.pte.hu/content/kitunteteses-doktoravatasok3>

Hivatkozások

[1] <http://leveltar.pte.hu/content/kitunteteses-doktoravatasok2> [2] <http://hvg.hu/itthon/20060531muranyi2/> [3] http://mult-kor.hu/20101101_elhurcolva_es_elhurcolva_lajos_ivan_profeciaja_1939ben_ [4] <http://leveltar.pte.hu/content/kitunteteses-doktoravatasok> [5] http://hu.wikipedia.org/wiki/Rajczi_P%C3%A9ter_P%C3%A1l [6] <http://www.plasztika.org.hu/upload/plasztika/image/imre06.jpg> [7] <http://www.pbkik.hu/hu/pecs-baranyai-kereskedelmi-es-iparkamara/cikkek/multunk-nagyjai-dr-schaurek-rafael-12943?print=1> [8] https://www.kozterkep.hu/~/1110/lajos_ivan_pecs_.html [9] <http://corvina.tudaskozpont-pecs.hu/WebPac.kep/CorvinaWeb?action=onelong&recnum=795486&pos=1> [10] <http://hetedhethatar.hu/hethatar/?p=20836> [11] <http://beszelo.c3.hu/cikkek/tenyelharitas-hoselharitas> [12] <http://epa.oszk.hu/00900/00995/00011/pdf/szemle01.pdf> [13] <http://mozgovilag.com/?p=2544> [14] <http://leveltar.pte.hu/content/anno-en-pecsett-1-kozma-antal-bolcseszhallgato> [15] http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/legitimista_politikai_szotar/ [16] http://jura.ajk.pte.hu/JURA_2002_1.pdf